

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1983

SPALIO MĖN. 15 d. / OCTOBER 15, 1983

PART TWO — Nr. 205(36)

mpkšlas — menas literatūra

Šiame numery:

Ir jaunavedžiai yra kūrėjai.
Pasakojimo struktūra ir poetika Jurgio Jankaus „Paparčio žiede“.
Jurgio Jankaus apsakymas „Labiau siai palaimintas“.
Spalio devintoji ir Petro Česnulio atsiminimai angliškai.
Vlado Šlaito eilėraščiai.
„Dalia“ — skaidraus liūdesio romanas.
Nobelio literatūros premija — William Golding.
Dail. Dagio darbų paroda Toronte.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Ir jaunavedžiai yra kūrėjai

Santuokos arba civilinės metrikacijos pastatą vilniečiai vadina liuzijų rūmais. Čia ne tik registruojamos su-tuoktuvės, bet ir piliečių iš-tuokos.

Rūmai gražūs. „Nors sakoma, kad jaunieji tokiomis akimirkomis elgiasi kaip ne-regiai, nemato nei vitražų, nei kilimų, nei sietytų švy-tėjimo“, rašė Aldona Žemaitytė *Literatūros ir Meno* savaitraštyje.

Jaunavedžių laikysena ne-abejotinai prilygsta kūrybi-niam polėkiui. Ant šeimos slenkščio dvasia regį grožio ir amžinosios meilės esmę. Ne-veltui mūsųose įsigailejo posakis: sukūrė lietuvišką šeimą. Vingiuotas yra kūry-bingos santuokos kelias. Nuo p-čiškos iliuzijos kai kada per greitai pasukama į prozą ir galų gale — į dramą.

Nūdien rašymo menui atsi-duoda dažnas pensininkas. Kai laisvo laiko marios, su-prantama, galima kūrybiškai pasireikšti. Šiuo atžvilgiu itin jūdri laikraščių bendradar-biai. Jų darbas visuomenei yra naudingas. Tik ne tada, kai jie pasišauna perkurti lietuvių kalbą.

Štai skaitome: „Lietuvės krepšininės lošė sovietų rinktinėje“. Jei krepšininės tapo lošėjomis, kamuolį jau reikėtų pakeisti kortomis. Kitas spaudos talkininkas, kūrybingai plesdamas lietuvių kalbos akiratį, tvirtina, jog tautiečiai nusipelnusius visuomenininkui „padarė pa-gerbimą“. Ilgainiui jo rasi-nėliuose bus „daromi“ baliai, minėjimai, šventės ir pan.

Kartais laikraščio kronika tarptautinių žodžių įmantry-bėmis pralenkia V. Kavolio, A. Greimo ar net K. Nastopkos mokslinį tekstą. Rašoma: „Susirinkimas įvyko rekre-acijų salėje“. Ne pramogų, bet rekreacijų. „Diskusijų pro-cesas buvo intensyvus, argu-mentai aktualūs, bet kai kas afišavosi savo inteligencija“. Kitur: „Prieš jaunimą (...) in-tervenavo milicininkai“, „pa-demonstravo nesugebėjimą vi-sais aspektais“.

Čia pastabų nereikia. Škaitytojai patys gerai supran-

ta, prie ko prives toks „kūrybingas“ mūsų kalbos skalavimas tarptautiniame žibale. Ji dvokis nemalonių tvaiku.

Pakartotinai buvo sampro-taujama apie būtinybę kiek galint išlaikyti kalbos šva-rumą. Bet ar tie rašymai pa-veikia minėtus spaudos bend-radarbius? Labai abejoju. Tikriausiai jie į tokius pagrau-denimus žiūri pro pirštus. Pa-vyzdžiui, Pietų Kalifornijos laikraščių sudarytojai ir to-liau programų paminėjimuose dainas tik „išpildo“, o ne atlieka. Išpildo kaip svajones, kaip pažadus. Su šia klai-dinga vartosena jau yra apsi-pratęs lituanistinis jaunimas.

Kartais gyvoji kalba prisi-derina prie žmonių pamėgtos išsireiškimo. Negi rausi su šaknimis tai, kas įsikerojo samonėje. Pavyzdžiui, kad ir kaip vejamas lauk, „apsi-vedė“ tebeliko gyvas. Tas pats su „pristatė“. Mėginta įpiršti „supažindino su knyga“, tačiau „knygos pristatymas“, kaip koks pastato priestatas, nesiduoda nuvertiamas.

Kita sąvoka, pergalingai įsitvirtinusi mūsų kasdieninėje kalboje, yra pi-nigų „aukojimas“. Lenkškas „ofiara“, „ofiarować“ ar vokiškas „Opfergeld“ ipras-mino šiandien lietuviuose labai pamėgtą „aukojimą“. Virš aukos juk šviečia kilnumo ir šventumo aureolė. O kas gi iš mūsų nenorėtų pasirodyti šventuliškai kilnus. Tad ir aukojame 10 dolerių spaudai. Laikraštis savo ruožtu kronikoje at-spausdina: NN paaukojo 10 žaliukų. Taip pat tame pa-čiam laikraštyje, vedamųjų skyriuje, iškilmingai prie-menama, jog Romas Kalanta už Lietuvos laisvę paaukojo savo gyvybę.

Keista, kad mūsų kalba išei-vijoje turi tenkintis tik „auka“, kai reikia apibūdinti ir pinigų davimą, ir mirtį už laisvę. Pats metas kal-bininkams sugalvoti, kaip turėtų šias skirtingas vertės prasmes nusakyti ir skirtin-gais žodžiais. Šiame reikale kūrybiškumas tikrai pra-verstų.

Pr. V.

Pasakojimo struktūra ir poetika Jurgio Jankaus „Paparčio žiede“

RIMVYDAS ŠILBAJORIS

Jurgio Jankaus pasakoji-mai rinkiny *Paparčio žiedas* sukasi apie kasdieninius dalykus, apie normalų gyvenimą ir eilinius žmones laiko dulkėse, kokiais ir mes esame. Štai apsakyme „Po vienu stogu“ yra toksai Mykolas ir jo vaikystės laikų pažįstamas Aleksan-dras, ir paskui trys moterys su gražiais lietuviškais vardais: Živilė, Birutė ir Žibutė, nelyg daržely pinavijos, iš tiesų žmo-nos ir meilužės ir šiaip jau simpatijos, tik truputį plėšrios ir apskrios, nors tas, žinoma, kasdienybė irgi pasitaiko. Toksai Širmulis apsakyme „Rūpesčiai“ laikui bėgant pra-randa žmoną, o po to ir na-mus, nes kažkaip nebedrįsta gyventi, gailiai, kam jis ne skruzdėlė. Jo kaimynas Noru-šis, ant statinių tvoros pasirė-męs, dvilinka smilga dantis rakinėdamas, irgi negali jam daug ką padėti. Teta Domin-cė, to paties pavadinimo apa-sakyme, yra spalvingas ir pa-trauklus asmuo — lietuviško kaimo trashi, energinga šven-toji, bet ir ji ne ku daugiausia kasdienės buities išsiskiria, negu tas mielas ir juokingas šuniukas Lapausis, kuris irgi turi savo vardu pavadintą ap-sakymą. Sutinkame meninin-kus, ūkininkus, dievdirbius, vagis ir matematikos profeso-rius, darbščias lietuviškas bi-teles, ir tremtinius, ir tarnus, vienu žodžiu — žiūrime į veid-rodį. Tiesa, nesakytum, kad vi-so svieto lobius atidengiantis paparčio žiedas būtų taip jau visai kasdieniškas reiškiny, bet čia, Amerikoje, kur beveik kas savaitę ateina laišakai, siū-lantys išlošti pusę milijono do-lerių, mes apsipratome su nebetikėjimu į tai, kad ir mus kada ištiks arba pasaka, arba išskirtinė laimė. Arba įeigu, kaip pirmajam apsakyme, „Iš namų“, žuva lietuvis ūkinin-kas savo sodybos vartuose dėl to, kad du svetimi, galingi bepročiai virš kruvinos tėvy-nės žemės grumiasi, tai vis dėlto likiminis, tragiško mas-to įvykis. Bet ir vėl, atominio grybo, šio grasaus milžino, paunksmėje sėdėdami, pra-mokome ir savo katastrofišką praeitį ir klaidai tylinčiai ateitį vertinti kaip įprastines, žmonių būklės normas.

Tai ką begalinti daryti rašyto-jas, kad sužadintų mūsų taip protingai nuobodžiaujančią dvasią? O dėl Jurgio Jankaus, tai jis žino visos dalykų, ir tai matyti iš vieno jo kūrybos, ne vien šio rinkinio, būtent: skaitytojų sudomins ir pa-trauks tai, ką jis pats savo sie-los gelmėje jaučia, bet negali tikrai suprasti, ar žodžiais iš-sakyti, tik žino, kad ten glūdi visa, kas jam svarbiausia. Tai nelyg kažkokio neatlaidaus troškulio, degančio ilgesio žėrėjimas, didelis troškimas įgyti, išsaugoti savo viduje kažką brangaus, apie ką ir nuovoką galima tik per mus supancio išorinio pasaulio daiktus susidaryti. Šitaip ap-sakyme „Iš namų“ ūkininkas Andrius Blažys ir jaučia, kad brangiausias jam dalykas, ta-rytum pati jo siela, yra jo žė-mė, jo namai. Bolševikams į

Lietuvą grįžtant, jis niekaip negali susitaikyti su mintim, kad reikėtų tuos namus palik-ti:

Išeiti. Į tuštumą. Į nieką. Iš čia, kur šešiasdešimt metų kiekvieną didesnę grumtelę kietoj saujoj trupino, kur palaidą, tik vieną ki-tą šiloju teauginantį smėlyną der-linga žeme pavertė (pusl. 14).

Pas Jankų matome, kaip mažų žmonių pilka ilgametė buitis kažkaip palengva pa-virsta į tai, kas jų viduje švie-čia, ar skauda, ar gąsdina, vi-lioja ar dega. Gyvenime esame įpratę jausti „vidinę“ ir „išori-nę“ tikrovę, ir savo būseną su-praname, kaippo santykį tarp jų. Jankaus kūryboje išsipildo susivienijimas tarp šių dviejų skirtingų tikrovės aspektų. Tai, ką žmogus savyje stebi ir kas jį ten giliausiai jaudina, tampa tuo, ką jis išorėje mato, liečia ir girdi. Tuo būdu, dva-sinis gyvenimas tampa kas-dienybės duona, o duona savo ruožtu pavirsta į dvasią, ir mes stovime prieš meno kūri-nį, kuris yra nelyg savotiškas stebuklas, kaip ir visi stebuk-lai, savo esme giliai poetiš-kas. Pamėginkime šia proga pasižiūrėti iš kiek arčiau į to stebuklo vyksmą, taigi, į Jan-kaus apsakymų struktūrą ir poetiką šiame premijuotame jo rinkiny. Susikaupime tik ties trimis apsakymais: „Iš namų“, „Knyga“ ir „Paparčio žie-das“, nes kiekvienas iš jų sa-vaip atspindi knygos tragišk-ką, kasdienišką ir fantastišką plotmę.

Apsakyme „Iš namų“ mato-me tragišką praradimo temą, jau gerai mums pažįstamą iš tremties literatūros, o vyres-niesiems ir iš asmeniškų per-gyvenimų. Ir atmintis, ir kū-rybinė fantazija per ilgą gyvenimą svetur jau susiklos-tė pagal tam tikras normas, pagal tai, kas skaitosi pažje-tama ir įprasta tos temos trak-tavime. Laukiame patriotiš-kos retorikos praradimo ir sugrįžimo temomis, Laukiame taip pat ir sielvartingų, širdį rėžiančių scenų, tragiškų atsisveikinimų, chaoso, aša-rų, kraujo ir karo mašinos be-protiško griauidimo, skandinan-čio ir jausmus, ir nuovoką nuovoką savo pragariškame savo pragariškame triukš-me. Jankaus apsakojų gi-tišką triukšmą, o nelauktą, ir todėl keistai nuteikiančią, bau-ginančią tylą:

Dulkės smulkutėlė migla. Debesys nusileido į pušų viršūnes, drėg-mės kvapas užgulė medžių šakas, namų stogus ir tarpe pušynėlių rūpestingai įdirbtus Kalnėnų

Dail. A. Žilys

Jurgis Jankus

Nuotrauka Vytauto Maželio

smėlynus. Visam ore, kiekvienoj pusės šakelėj, net ir pilkuose ant pušų spyglių pakibusiuose lašu-se buvo pilna tylos (pusl. 11).

Pereinant iš gamtovaizdžio į veiksmą, toji tyła tuoj pat įgy-ja kažkokią tai fantastišką sa-vybę, nelyg, kaip begarsė fil-moj, prieš mus tėtusi baisaus sapno slogutis. Skaitome:

Pačia pamiške, smėlėtu keliu, vežimus kupinai prisikrovę, trau-kė pabėgėliai, bet ir jų traukimas ne kiek netrykdė tylos, kuri, lyg kristaliniu gaubtu apgobusi, lai-kė visą tą ramutį pušynėliuose nu-skendusį kaimą (ten pat).

Lygiai tokioj klaidioj tyloj naktį matyti iš tolo, kaip vi-sur horizonte dega žmonių so-dybos. Matomo ir suvokiamo siaubo įtampoj nepaprastai paaštrėja mūsų klausia, ir kada užgrūvė griausmas, jis tartum dešimt kartų padidėja, darosi nebepakeliamas. Šitaip naktį nugriaudžia aplink pa-trankos — staiga pratrūksta, staiga nustoja, ir po to pasau-lis jau nebe tas. Pavirtęs pra-garu, jis visas dega tylosis aplink, tartum, anot devynio-liktojo amžiaus rusų poeto Tiutčevo, „apkurtę ir beža-džiai demonai / kalbėtusi tar-pe savęs“. Dar skaudžiaus per-veria samonę paties ūkininko, Andriaus Blažio, staigus išdirbimo, iki slėptuvės, iki ka-šauksmas į klaidioją naktį, jo pyktis, sielvarto, protesto bal-sas:

Tik bėgti, tik viską po pakraščius išbarstyti. Visą! Ligi paskutinio trupinio!

Jis nebekalba, tik šaukia, kad net aidas iš rasos permerktų pu-šų atsiliepia. Ir šaukia nebe žmonai, bet vidury žodžių, vis nusiisuka į tvorą... ir šaukia į lau-ką ir į mišką... Kad girdėtų visi, kurie savo valia palieka namus ir

išeina visko išbarstyti (pusl. 14).

Šitaip pasakojimo struktūra išsidėsto apie du priešingus poli-us: tylą ir šauksmą, kurių tarpusavio įtampa sukuria iš-tisą tragišką erdvę, pilną klai-kumos, panašiai, kaip garsia-jame norvegų menininko Edvard Munch paveiksle „Šauksmas“, kur visa aplinka — tiltas, dangus, žemė, seka ir įgyja beprotiško siaubo iš-kreipto šaukiančios moters veido linijas.

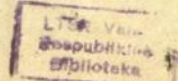
Tai jau pats sau pasaulis, kuris, tiesa, primena mums ži-nomą tikrovę, bet vaizduoja ne vien ją, o ir tai, kas skaity-tojo sieloje taip sudėstyto pasakojimo įtakoj susikuria. Tokia erdvė jau simboliška, nes joje esantys daiktai ženklina ne tik pasikyrų individų, bet ir aplamai žmogaus liki-mą apibendrintoj istorinėj plotmėj. Kada Andrius Blažys kasa sau slėptuvę, tai su juo ir visa žmonija rausiasi į žemę, pabėgti, tartum atgal į moti-nos, arba, kaip sakome, žė-mės-motinos įečių, nuo savo pačių sukurto mirties siaubo. Kada iš slėptuvės Blažiui pasi-daro jo paties kapo duobė, mes išskaitome tame komentare ir apie mūsų visų, žemės kur-mių, iliuzijų galą. Pats kasimo aktas, nuo rūpestingo dirvos išdirbimo, iki slėptuvės, iki ka-šauksmas į klaidioją naktį, jo pyktis, sielvarto, protesto bal-sas:

Sis Jankaus apsakymas tuo ir įdomus, kad iš vieno užsis-pyrusio, į savo žemę įsikabi-nusio ūkininko išvysto visuo-tinę žmogaus likimo figūrą per tai, kaip visa ji supanti realy-bė įgyja simbolinę plotmę, šiuo atveju visų pirma išky-lančia iš planingai apgalvotų kontrastų tarp karo triukšmo ir košmariškos tylos. Apsaky-me „Knyga“ laiko ir erdvės tarpnis tarp praradimo ir to, kas paskui lieka iš žmogaus gyvenimo. yra didelis, bet

mums patiems jau įprastas, nes jis sudaro mūsų kasdieny-bę. Buvęs pabėgėlis Simas Plaušys, dabar matematikos profesorius, kompetetingas Amerikos akademikų luomo atstovas, gauna dovanų seną vysk. Valančiaus knygą, pir-mąją jo „Sventųjų gyvenimų“ laidą, ir nuo to momento visa jo praeitis grįžta, kaip atsivė-rusi sena žaidza, iš tiesų ne tiek dėl to, kad būtų gaila pra-rastos tėvynės, kiek dėl to, kas iš jos buvo kadaise išsinešta ir dešimtmečiais giliai širdyje iš-laikyta, būtent, sąžinės skau-dulys. Dar namuose piemenu-kas būdamas, didelis mėgėjas skaityti, jis pasiskolino iš dė-dės žmonos Genovaitės tos pa-cios knygos egzempliorių ir jį tiesiog „praganė“, kada pali-kęs jį ant žemės metėsi drau-gė su kaimyno piemenaitėmis į kūdrą maudytis, o tuo tarpu atėjo karvė ir suglemžė beveik visą knygą. Piemenukas ne-drįso pasakyti moteriai teisy-bės, ir vis dėlto, bet per tą lai-ką įvyko šienapjūtėj nelaimingas atsitikimas, ir Genovaitė buvo sunkiai su-žeista. Ir štai, Simukas, pie-menėlis, papildė vaikystės nuodėmę, už kurią dabar amerikietis matematikos pro-fesorius Simas Plaušys sau niekaip negali dovanoti. Jis pradeda mėlatis, kad geroji moteris Genovaitė numirtų, nes tada nebereikės nei grąžinti, nei aiškintis dėl prarastos knygos, nebereikės, kaip Si-mukas su didele baime įsi-vaizdavo, bėgti iš namų į Ameriką. Dievas kartais bai-sus kaip tik tuo, kad mūsų maldas išklauso. Genovaitė miršta. Simukui gi momento palengvėjimas tampa viso jo gyvenimo užslėpta našta.

Šis čia trumpai atpasakotas turinys anaipol neišemia vi-sų apsakojų glūdinčių prasminių klodų. Galima sakyti, tai ne daugiau kaip knygos virše-liai, pridengiantys vidinį jos tur-tą, šviesaus žmogiškumo gelmes. Kelrodžiui į šią dimen-siją ir vėl tarnauja struktūri-niai Jankaus įvaizdžiai, paženklinantys naujų inter-pretacinių plotnių ribas. Štai, dėmesį patraukia santykis tarp dviejų suluošintų žmo-nių, Pilypo, Genovaitės vyro, (Nukelta į 2 psl.)

Pu 24-6652

Pasakojimo struktūra ir poetika Jurgio Jankaus „Paparčio žiede“

(Atkelta iš 1 psl.)

kuris, kaip Jankus sako:

...buvo ne visas. Jis buvo be kojų. Viena nupjauta per pusę blauzdos, o kita gerokai aukščiau kelio (pusl. 77)

ir Skeltalūpio, neva tai kaimo „daktaro“, kurio kvailių, patarimų Pilypo kojos, dar jam jaunuoliui tebesant, buvo taip nuplikytos verdančiu vandeniui, kad jas teko amputuoti. Skeltalūpis taip patarė ne iš blogos valios, bet iš nežinojimo, iš protinės tamsumos, ir užtat jo pravarde įtaigotas jo paties fizinis trūkumas tampa tartum simboliu jo dvasinio suluošinimo anų laikų Lietuvos kaime, kur po svetimųjų ir ponų priespauda iškrypo ir visas žmonių gyvenimas. Pilypas gi, netekęs kojų, tapo ir savo dvasioje paliegtu. Kada Genovaitė apsisprendė už jo ištękti, tai buvo meilės ir pasiūkiojimo aktas, apie kokius paprastai skaitome šventųjų gyvenimuose. Apsakojimo šio paralelė iškyla kartu su Valanciaus knygos paminėjimu:

Taip Pilypas be kojų ir į vyrus išėjo, o aną atmintiną žiemą vedė ir tą gražią moterį, kurią Simui dabar priminė toji netikėtai gauta Valanciaus knyga. Jaunoji Pilypienė ne tik pati buvo kitokia, net ir jos vardas apylinkėje negirdėtas. Kaip iš knygos, kurią Simukas neseniai buvo perskaitęs. Genovaitė. Neįprastas, bet pažįstamas, nes Gražiosios Genovaitės istorija jau seniai vaikščiojo iš namų į namus, o dabar ir pati gyva Genovaitė atėjo, ir tokia lyg tiesiai iš knygos būtų išsokusi (pusl. 78).

Pasiūkiojantis šventojo meilės aktas atneša su savim ir žmogaus išgydymo palaimą, taip, kad suluošinta, su-triūkinta jo širdis vėl gali tapti sveika ir pilnutinė. Tada ir suprantame, kad Valanciaus knyga buvo toks pat, šventas meilės žodis mūsų

tamsos ir priespaudos išskandintam, paliegtui kaimui. Pati ta knyga tuo tampa savaip šventa, kartu su jos autorium Valancium, apie kurį apsakymo pradžioje profesorui knyga davusi moterėlę galvoja, kad „man jis toks pat šventas, kaip jo knygoje aprašyti“ (pusl. 75). Jos turinys įgyja tartum savitą šventą gyvenimą, nebepriklausantį nuo to popieriaus, ant kurio jis užrašytas, kada toji pati moterėlė sako nebegalinti dėl katastrofės knygos daugiau skaityti, bet tai esą ir nesvarbu, nes: „Kai nereikia į knygą žiūrėti, tai šventuosius matau, kaip gyvus. Ir jų kančias matau“ (pusl. 74). Lygiai taip mato ir profesorius Plaušys savo atminimuose Genovaitės šventą dvasią persunktą gyvenimą ir mirtį, tartum užrašytą jos paskolintoje knygoje, kurios jau nebėra, nes pats įsiai, dar Simukas būdamas, tos knygos likučius palaidojo, tartum žmogų. Santykis tarp nebesančio popieriaus ir prarastų invalido sąnarių, išliekančio gyvenimo skausmo ir jo šventumo pabrėžiamas ir tuo, kad aną, praganyto, knygos egzemplioriaus sunaikinimas aprašomas nelyg tai būtų savotiškas jos suluošinimas, „amputacija“. Kada Simukas užpuolė knygą glemžiančią karvę:

Toji pašoko į šalį, bet knygos nepaleido. Tik pabėgęsi išmetė suvalotą, suseilotą, daugumą lauk buvo nuplėsti ligi pat nugarėlės. Liko tik keli, tik tie, kuriuos kartu su viršeliu buvo prisiminusi (pusl. 89).

Tai gi, neva daktaras Skeltalūpis, bekojis Pilypas ir išėsta tuščia vidurinė knyga transformuojasi į įvaizdžių seriją, pakartotinai įkūnijanti vieną ir tą pačią pagrindinę pasakojimo mintį. Šioje simbolinėje plotmėje visa apysaka įgyja tartum dar gilesnį turinį: joje aprašoma, kaip paprastų Lietuvos kaimo žmonių

Prof. dr. Rimvydas Šilbajoris, prof. dr. Vytas Kavolis ir poetė dr. Zilvė Bilalaitė Santaros-Sviesos Federacijos suvažiavime 1983 m. rugsėjo mėn. 8-11 dienomis Tabor Farm, Sodas, Michigan.

gyvenimas, persunktas jų dvasios šviesa, ir išsitiesęs į tremtį, su prarastais namais neprarandant moralinių vertybių, užpildo kadais rašytus Valanciaus šventųjų gyvenimus nauju šiandieninės tikrovės turiniu. Jankaus rašymo būdai tipingi ir tai, kad paties šito dvasinio turinio susiklosčius turi ir savo išorinį atitikmenį: profesorius Plaušys rūpestingai sutaiso, apsaugoja senosios moterėlės duotos knygos jau betrūnijantį egzempliorių. Dvasinė plotmė jis tuomi lyg ir išperka savo vaikystės nuodėmę.

Jeigu pasakojime „Knyga“ vidinio žmogaus sielos turto tematika išsivysto santykių tarp materialinės ir dvasinės įvaizdžių dimensijos, tai „Paparčio žiede“ tas pats klausimas įpavidalinamas priešpastatymų tarp fantastiškos ir kasdieniškos tikrovės. Senukas Pačiaupis, tarnaujantis skerdžiumi gretimam kaime, grįžta namo lėtinga Joninių naktį, ir atsitiktinai jam į vyžą įkrinta paparčio žiedas. Staiga įgijęs gir-dėjimo ir regėjimo dovaną, jis mato, kaip sunkiai vargsta Amerikoje jo sūnus Motiejus, kaip Prūsijoje šeimininkas neleidžia kitam sūnui, Silvest-

ru, vesti savo dukterį, užtat, kad Silvestras, nors ir geras darbininkas, neturi jokių pinigų, ir kaip Marcelė, jo paties duklė, negali dėl neturto sukurti šeimos gyvenimo. Be to, Pačiaupis mato giliai žemėje užkastus turtus, kurių viena didelė puodynė randasi čia pat, jo kjeime, po akmeniu. Go-džios žmonos raginamas, jis nors ir su skaudancia nugara, visgi išsikasa iš po akmens tą puodą, ir, tada, jau ne visai pagal žmonos norą, padalina rastus pinigus į tris dalis: kiekvienam vaikui po vieną, sau pačiam nieko nepasilai-kydamas. Šitaip vaikus aprūpinus, po kiek laiko sudega pa-ties Pačiaupio namai, ir griuvėsijuose atsiranda dar gumulas aptirpusio aukso — Pačiaupienės, nuo vaikų dalios slapta nugriebti pinigai. Tėvas atiduoda ir šį aukso savo vaikams, ir tada abu senukai kažkur išbėga, kad nebėsu-grįžtų.

Minėjome, kad apsakyme priešpastatomi ne tikrovė ir fantazija, bet kasdieniška ir fantastiška tikrovė. Tos pas-tarosios, aišku, gyvenime iš vi-so nebūna, bet Jankaus mene ji iš tiesų egzistuoja ir sudaro pagrindinį apsakymo poeti-škos principą. Savo esme tai

stiliaus priemonė: autorius mus nustebina tuo, kad per-ėjimą iš tikrovės į pasaką aprašo be jokio stilistinio pa-ženkinimo: kad jau atsidūrėme kitos būties plot-mėje. Štai kaip įvyksta papar-čio žiedo stebuklas:

leidamas papartynan (Pačiaupis), net pagalvojo, kad reikėtų kokią saulėtą perpieštą ateitį ir pasidai-ryti tarp paparčių. Gal kokia pan-tinė ir pasisektų sučiupti. Aną mo-teriškę galėtų sušerti kiaulei, kad greičiau lašinių priaugintų.

Beveik su ta mintimi lyg akys pasviesėjo. Nebuvo nei žaibo, nei mėnulio, o akys pasidarė šviesu, kaip diena. Ir ne taip, kaip diena, bet visiškai kitaip. Aplinkui tam-sau, kaip ir dera pačiam vidurnak-čiai, bet ir viskas matyti. Ir papar-čiai, ir kelmiai, ir medžių šaknys išsiraizgiusios po žeme (pusl. 46).

Pertrūkis tikrovėje, pasakos apsiirėškimas, aprašomas tiesioginėje tasejo su gaspadoriškais mąstymais apie pantinę gyvatę, kiaušius ir lašinius. Pats pasikeitęs Pačiaupio samonės stovis perduodamas be jokių nustebimų ar sukrėtimų išreiškiančių žodžių, tar-tum, anot Jankaus, „taip ir de-ra pačiam vidurnakty“. Lygiai taip aprašomas ir pinigų puo-das po žeme: „Čia netoli tvo-

ros pievutėje buvo didelis ak-muo, o prie jo šono, net kiek po akmeniu paraustas, stovėjo puodas, pilnas auksinių pini-gų“ (pusl. 53). Rami, realistiš-ka detalė: „net kiek po akme-niu paraustas“ — čia neutralizuoja situacijos fan-tastiką, ir mums atrodo nelyg tai savaime aišku, visuomet normaliai taip būna, kada aukso puodai po žeme randasi. Paėmus dar vieną pavyzdį, kiek vėliau apysakoj, kada Pačiaupio gaidys ima ir praryja tą stebuklingą paparčio žiedą, visuomet egzistuoja liaudies pasakose ar poringėse. Taigi ir paties Jankaus apsakymų poetika iškyla iš šios liaudiškos, o ne iš rašytinės retorinės tradicijos.

Reikėtų pastebėti ir dar vieną dalyką. Poezijos dimen-sijoj kasdienybė ir stebuklas susitinka su moraliniu būties aspektu, ir kaip tik šis pasku-tinis momentas ir sudaro liausiaj poetiškos tikrovės transformacijos esmę. Poezi-ja, apamai menas, pasidaro reikšmingi, kada per kasdie-nybę ir fantaziją jie prieina prie gyvenimo prasmės. Mes tai galime pajusti ir Jankaus apysakoje, kada suvokiame, kaip per visus tuos Joninių monus, užkastus turtus, girdė-jimus ir regėjimus iš tiesų palaipsniui atsiskleidžia ne žemėje glūdinčios brangenybės, bet paties žmogaus, Pačiaupio sielos neįkainojamas auksas po rupiais kaimiečio trinityčiais.

Juk Pačiaupis tuo ir turtin-gas, kad radęs lobį galvoja ne apie save, o apie savo artimą ir savo vaikus. Apsakoj „Kny-ga“ trūnijantis popierius pa-virto į išliekantį šventumą, o čia pati žemė su jos lobiais tampa iš esmės lyg įvaizdžių žmogaus dvasios vertei išskirti.

Paparčio žiedą ne taip greit surasi. Jeigu nebūtų šiltų lie-tuviškos vasaros naktų su Jo-ninių dyvais, tai tektų rimtai suabejoti, ar iš viso toksai yra. Antra vertus, jeigu nebūtų Jurgio Jankaus ir jo apysakų, tai kaip mes betikėtume į žie-dą ir į pasaką, ir į žmogų — jo šilaiti žėruojančią širdį, nelyg pelkių švieselę kasdienės bu-ties pilkumo?

Jurgis Jankus

Labiausiai palaimintas

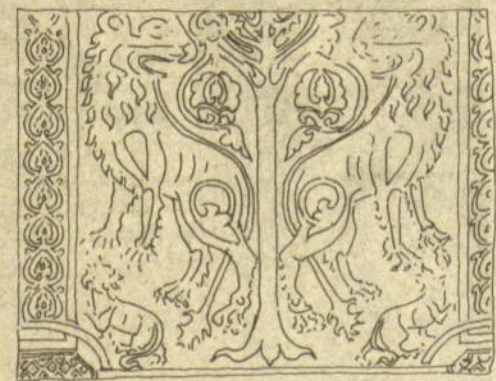
Čia yra ne pasaka, bet istorija. Ją taip vadino iš motinos pusės senelė, sako, kad ją taip vadino ir senelės senelė, ir kas atspės, kiek kartų tolyn į praeties tolumas kitos ją taip pat vadino. Kad čia ne pasaka, bet tikra istorija, patvirtina dar ir tas, kad ją ne sekdamo, bet pasakodavo. Kai buvau mažas, motina, senelė, ar net teta Palionija sąkydavo: „Eik čia, paseksi pasaką arba papasakosi istoriją“. Tėvas irgi kartais pasakodavo pasakų ir papasakodavo istorijų, bet tos, kurias rengiuosi jums papasakoti, nepasakoj niekada, nors, kaip dabar galvoju, tik jis tą istoriją ir teturėjo pasakoti. Ji ir motinai ir senelai turėjo būti nelabai prie širdies, bet ir vėl, kas kada galėjo pasigirti, kad supranta moterį. Tai va, imsiu ir perskaitysiu tą istoriją, kurią esu girdėjęs tikrai iš moterų, ir perskaitysiu nieko neapdrėdamas, nieko neatimdamas. Jeigu kuris netikėtų, gali visada mano senelės pasiteirauti. Užtikrinu, kad ji neišsigsins nė vieno savo žodžio. Jeigu kur ir suklupčiau, nušnekečiau kur nors į šalį, įirto neišsigsins, nes savo vaikiaičiai sarmatos ji niekur ir niekada nedarys. Bus kaip tada, kai kalėdojančiam klebonui sumaišiau Dievo įsakymus, ji tuoj išoko. „Bark mane, tėveli, — pasakė—. Į senatvę galva nebetokia. Kartais net dainos posmus sumaišiau, tai ir Dievulio įsakymus sumaišiau. Ne tik pati, bet dar ir nekaltą vaiką išmokiau. Dabar bus vargo, kol atmaišysim. Kažin, klebonėli, ar Dievulis už tą mane smarkiai baus?“ Klebonas paliko mane ir ilgai senelai aiškino, kad už tokias klaidas Dievas tikrai nebaus, o jeigu pasi-stengs išmokyti kaip reikia, tai savomalones dalindamas ir jos neaplenks. O pats klebonas ir manęs neaplenkė, į riekutes įpylė sauja saldinių. Pati istorija tai tokia:

Vis Dievo planai taip geraiėjo, kad nuo

laiko pradžios jis ne sykio nebuvo supykęs, bet tą sykį nuo jo pykčio net dangus su žeme susimaišė. Atrodė, kad žemė vėl jo pyktyje ištirps ir visas pasaulis amžių chaos pasąks. Net ir patį Rojų vėjai ir ugnies liežuviai su žemėmis maišė, nuostabų slėnį į dykumą vertė. Kai Adomas su Ieva nebežinojo kur dėtis, pasirodė angelas su ugnimi liepsnojančiu kalaviju ir su juo, kaip su ugniniu pirštu, parodė Adamui ir Ievai kelią į plynę ir bruzgynus.

Adomas negailėjo karčių žodžių Ievai ir pilnas piktumo dideliais žingsniais žengė per kalvas ir akmenynus. Ieva tyliai sekė paskui Adamą ir kentėjo nuo dvigubo rūstumo: nuo jų abiejų Viešpaties Dievo ir nuo savo vienos viešpaties — Adomo.

Į pavakarę juodu užėjo gražia, beveik nuostabiai dailią vietą. Ne tokią dailią, koks buvo rojus, bet šiek tiek ir panašią. Į vieną pusę kiek tik akys užmatė bėgo žalių lygumų, kitoje aukstyn kilo krūmais ir miškais apaugę kalnai. Adomas apsidairė

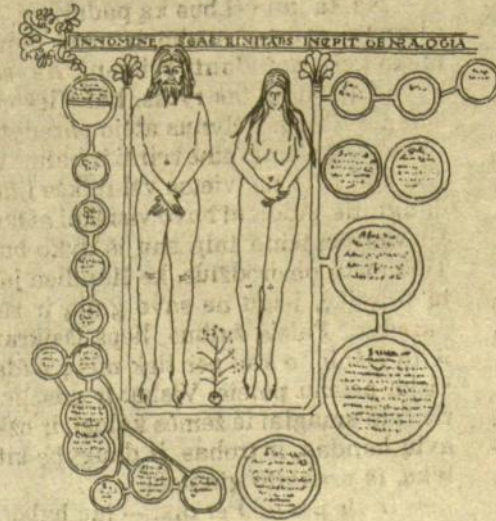
Liūtai, saugojantys gyvybės medį (13 a. broka-da iš Regensburgo). Schnuetgen muziejus, Koeln.

ir šiurkštumo pilnu balsu pasakė, kad čia ir bus toji vieta, kur juodu turės gyventi ir prakaitu manytis sau duona.

Ieva nesipriešino. Ji buvo labai išvargusi. Akmenų ir krūmų subraižytos kojos perstėjo, visus sąnarius maudė. Net pati nepajuto, kaip atsisėdo po plačiašakiu medžiu ir atrėmė galvą į šiurkštų jo kamieną. Vakaras buvo čia pat. Greitai artėjo tamsa. Ji leidosi nuo kalnų kartu su šiurpa ke-liančiu šalčiu. Palaidus Ievos plaukus ėmė kristi rasa, ir visą gerė ligi šiol nepažinta drėgna vėsuma. Adomas žiūrėjo į pačią sa-ve apsikabinusią moterį, mėginančią prie-šintis imančiam drebuliui, ir jam atėjo ligi šiol visiškai nepažintas jausmas: pagailo suvargusios moters. Nors piktumas dar nebuvo visiškai išblėses, jis pririnko daug sausų lapų, iš jų padarė minkštą guolį, pri-laužė skarotų šakų, jas susmaigė taip, kad virš guolio pasidarė kažin kas panašu į sto-gą, ir tada pasakė Ievai, kad eitų vidun ir pailsėtų, o pats pasilikio lauke ir ilgai dairė-si.

Visai sutemo, dangų užslinko juodi debe-sys, miške ėmė urgėti ir blūvauti žvėrys, ūbauti paukščiai, ir Adamui pirmą sykį su-spaudė širdį aplinkos baimė, ir ėmė abejo-nė, ar gerai padarė, kad sustojo, kur daug medžių ir daug žvėrių. Iš rūpestio net ir miegas neėmė: stoviniavo, žvalgėsi į tam-sumą ir krūpičiojo nuo kiekvieno trekselė-jimo ir šlūmstelėjimo.

Tarpais prieidavo prie Ievos guolio pa-žiūrėti, ar ir ją baimė kamuoja, bet lygus kvėpavimas, tamsoje boluojas padri-ka kūnas ir virš galvos laisvai užmestos rankos rodė, kad ji atsidavusi miegui ir pa-sitikėjimui, kad Adomas vienos nepaliks. Nuo tos minties jo pyktis visiškai baigė-tirpti. Jau ir diena, kai pykčio virinamas imdavo eiti beveik protekinis, lyg taip galė-tų pabėgti nuo Dievo rūstybės, o Ieva im-davo liktis, pagalvodavo, ką ji viena veiks, pasilikusi tarp tų saulės deginamų akme-nų, ir vėl sulėtindavo žingsnius. Dabar jis

Adomas ir Ieva kaip žmonių giminės protėviai (viduramžių knygos iliustracija). Schnuetgen muziejus, Koeln.

dar tikrai nežinojo, ar pasilikis čia, ar eis kur geresnės vietos ieškoti, bet žinojo, kad visur eis tik abu kartu.

Kai tamsos juodumas ėmė pilkėti, ir nuo kalnų viršūnių ėmė į slėnį leistis diena, o miško tankumynuose tilo naktiniai balsai, Adomas atitraukė akis nuo miegančios Ie-vos, tyliai atsistojo ir pasuko į mišką: jis pa-sijuto alkanas, ir žinojo, kad to paties no-rės ir atsibudusi Ieva.

Brido per šlapią žolę, lindo į šalta rasa apibiusius krūmus, aštrūs dygliai smigo į kūną ir vertė jį mokytis eiti taip, kad ne-susibadytų ir nesusibraižytų.

Kalno slaitė užtiko krūmus, ant kurių šakų kabėjo kekės pilkšviai žalių uogų. Para-gavo. Nebuvo tokios skanios kaip anos, ku-rias valgydavo rojuje, bet alkanam gomuriui buvo pakendamos. Pirmą patį užvalgė, paskum nuskyne kelias gražias kekes Ievai ir pasuko atgal. Pakeliui dar už-tiko medį su dideliais vaisiais ir dar galybė kitokių uogų. Skynė, net su visomis šako-mis laužė, kol visko pasidarė taip pilnas, kad daugiau nieko nebegalėjo paimti.

Kai miško medžiai ėmė retėti, Adomas iš-girdo ligi šiol negirdėtą balsą, tokį kaip auksinio upelio Rojaus soduose tekėjimas, ir niekaip negalėjo sumesti, kas tokiu skambėjimu galėtų skambėti. Iš lapų ūks-mės išbėgė turėjo dar kartą sustoti ir gerai įsiklausyti, ar tikrai jis ir girdi tą, ką mato saulė jau buvo aukštokiai pakilusi viršum žaliuojančių lygumų, o Ieva, per naktį pail-sėjusi, sėdėjo po medžiu, pynė plaukus į dvi ilgas storas pynes ir dainavo. Tai jos daina ir buvo tokia kaip auksinio Rojaus upelio tekėjimas. Ir dar ji buvo tokia, kad jos kla-usydamas Adomas turėjo įypnotis.

Atėjęs po medžių, padėjo Ievai viską, k-buvo atnešęs, ir nusibraukė nuo kaktos pir-mą prakaitą, o Ieva paėmė didelę kekę pilkšviai žalių uogų, vieną nusiskynė, įsidė-jo į burną, paragavo ir pasakė, kad valgyti galima. Paskum ragavo kitus ir pasakė tą patį. Adomas irgi valgė ir galvojo, jog ir ne Rojuje galima bus verstis, ypač, kad yra ko valgyti ir, kad kartu yra moteris, kuri mo-ka ir dainuoti ir įypnotis. Ir dar pagalvojo, kad ir ištrėmime gal ne visos valandos bus sunkios. Tada garsiai pasakė:

— Žiūriu į tave, ir man rodosi, kad kartu su tavim į šią pamiškę ir truputis Rojaus atėjome.

Adamui net paskutiniai piktumo lašeliai jau buvo išgaravę, o Ieva nuo tokio pasa-kydimo dar smagiau nusisypsojo, akys su-žibo į laimingumą panašus pasitenkini-mas, nes juk ir tada ji jau buvo moteris, paskum atsidėjusi pažvelgė į Adamą ir pil-na išgąsčio susuko:

— Adomai, kodėl tu toks?!

Adomas nė pats nebuvo pastebėjęs, kad jis buvo žaizdotas ir kruvinas. Dabar pasi-žiūrėjo į save ir tik ranka numojo.

— Krūmuose susibraiziau, — šyptelėjo.

Vistiek Ieva tuoj numetė uogas, riekū-čiomis braukė rases ir plovė subraižymus, kurie jai atrodė kaip didžiausios žaizdos. Apvaliusi liepė Adamui gulti į ką tik jos pa-čios gulėtą guolį, pati atsigulė kartu ir dali-nosi jo atneštais vaisiais ir uogomis. Tada

Spalio devintoji ir Petro Česnulio atsiminimai

GRAŽUTĖ ŠLAPELYTĖ SIRUTIEŅĖ

Petras Česnulis, *In the Shadow of the White Eagle*. Kanada: Vilniaus Krašto Lietuvių sąjunga, 1983. Gaunama pas knygos autorį: P. Česnulis, 70 Main St., Paris, Ont., Canada N3L 1E6. Kaina — 15 dol.

Nors jau prabėgo daug rudens nuo 1920-ųjų metų, ir Praamžis per tuos dešimtmečius nepašyškėję mūsų kartai skaudžių pergyvenimų ir gyvenimo lūžių, tačiau vis tiek dažnai lietuviui, o ypač vilniečiui spalio 9 data primena 1920 metų įvykius ir kaip ta devintoji banga savo grėsmingą skiautę paliečia senų žaidimų randus.

Mūsų kaimynai lenkai, gėdinę gal sulaukę Suvalkų sutartį ir užgrobę Vilnių ir Vilniaus kraštą, paliko skaudžius, neišdildomus pėdsakus dažno lietuvių gyvenime, per anksti nuvarė į kapus daugelį vilniečių, ypač jaunuolių, ir labai nusukdino Vilniaus kraštą. O ir patį džiaugsmingiausią Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį temdė sostinės netekimo gedulingos nuotakos ir įvairios valstybinio gyvenimo srityse jautėsi nuostolingos praradimo pasekmės.

Gal lenkų tautos skaudžios dabarties akivaizdoje kasmetinis tu praėjusių skriaudų priminimas, nuolatinis patirtų iš lenkų nuoskaudų kartojimas kai kam atrodo nebereikalingas, nusibodęs ar netikslingas. Tačiau ir šiandieninės Lenkijos ribose gyvenančių lietuvių padėtis nepavydėtina, juk visiems mums

gerai žinomi vadinamo Suvalkų trikampio lietuvių vargai. Taip pat ne tik nedidžiūgina mus, bet ir kelia nerimą nuolat iš kur nors atsikambanti ateities Lenkijos kontūrų vizija. Tad ir praėjusių patyrimai nelaikytini tik archyvuose.

Šios pradinės mintys palengvins man atkreipti skaitytojų dėmesį į tik ką išleistą anglų kalba Kanadoje gyvenančio vilniečio Petro Česnulio beveik krauju rašytą atsiminimų knygą apie jo šiuos pergyvenimus ano meto lenkų tarymų kameroje ir kalėjimuose. Atsiminimai, pavadinti *Nužmogintieji*, su paantrašte „Vilniečių Golgota lenkų okupacijoje“ (rašyti 1950 m.), buvo išleisti nedideliu 750 egz. tiražu Kanadoje 1973 metais. O po 10 metų, taigi šiais 1983 metais, išėjo iš spaudos tu atsiminimų vertimas į anglų kalbą. Angliškojo atsiminimų vertimo antraštė skamba kiek simboliškai: *In the Shadow of the White Eagle: for your Freedom and ours*, o paantraštė konkrečiai nusako veikalo turinį: „A Lithuanian's Memoirs of Political Captivity in Polish Prisons, 1936-1939“.

Tai autoriaus, rėmėjo, Vilniaus Krašto Lietuvių sąjungos, išleidytojos knyga, ir kruopštaus vertėjo sutelktinių pastangų vaisius. Jei išpardavus knygą liktų šiek tiek pelno, jis būtų skiriamas Vilniaus Krašto Lietuvių sąjungos kultūriniais reikalingais.

Gan ilgoje įžangoje, pavadintoje „Vietoje įvado“, vilnietis

Vilniaus katedra su varpine ir Gedimino pili.

tai juodu ir sutarė iš tos vietos niekur kitur nebeiti.

Adomas nenorėjo kiekvieną naktį budėti, tai iš akmenų, medžio šakų ir žemių pastatė trobelę, kad būtų apsauga nuo žvėrių, kad naktys būtų saugios ir ramios, o Ieva žiūrėjo, kad joje būtų jauku ir patogiu. Ji net guolio lapus kas kelintą dieną naujais pakeisdavo. Kasdien juodu rasdavo ką padaryti, kad gyvenimas būtų geresnis, sotesnis ir saugesnis, o Viešpats Dievas žiūrėjo pro debesis ir jų darbus su palankiu šypseniu ir atlaidžia širdimi. Neberūstavo ir nebesitrankė kaip tada, kai pamatė Ievą uždraustus obuolius skainiojančią, ir, kaip geras tėvas, palaimino ją taip, kaip pasakum nelaimino nė vienos pasaulio moters: kiekvienai metai jai atnešdavo po du, tris, keturis ar net penkis tokius sveikus ir raijus rubilius, kad Adomui, net ir jai pačiai, be paliovos reikėjo prakaityti nuo kaktos brauktį ir vis naujų daiktų išradinėti, kad tos gausios gerkles visada būtų pilnos. Dar reikėjo žiūrėti, kad kuom nors būtų ir apdangstyti, ypač kad visui buvo tokie laipūs ir nardūs, jog kiekvieną dieną pusę drabužių palikdavo miške ant medžių šakų. Ir juo toliau, vis darėsi sunkiau. Atėjo ir tokia diena, kad nė dešimtos dalies savo vaikų nebegalėjo apdangstyti. Tada Dievas pasakė, kad Adomams šeimos jau pakaks, ir vieną rytą pro dar teberausvų debesų driksnius nusileido aplankyti pirmos žemės vaikų šeimos.

Adomas tada jau buvo išmokęs pasiungti jautius ir didelę dalį slėnio pavertęs dirbama žeme, o krūmai ir kalnai skardėjo nuo prijaunusių avių, ožkų ir vaikų birbynių balsų. Ta rytą Adomas pakėlė galvą nuo arklo, pažvelgė į lygumų tolumą ir nusistėjo. Greitai pasuko galvą į pamiškę, kur stovėjo jo namelis, ir vėl metė akį į lygumą. Taip, tai buvo taip tikra, kaip jis buvo Adomas, o Ieva — Ieva: per lauką lėtu žingsniu artinosi, kaip plaukė plaukė, pats Viešpats Dievas. Adomui šiurpuliai nulėkė per nugarą.

— Na, ta jau vėl bus ką padariusi, — prianiurnėjo sau po nosim ir metė pamisškėn nieko gero nežadantį žvilgsnį. Akys kaip gyvas atsistojo tas rytas, kai Viešpats tiesiai per Rojauš gėlynus atėjo parodyti savo rūstybės, ir širdis ėmė tvinti ir baimė ir pyktis, kad ir iš tos vietos vėl reikės į nežinią dangintis. Adomui buvo visiškai aišku, kad Dievas neateina taip sau iš dyko buvimo. Tiek metų nesirodžius, ko šiandien jam būtų prireikę, jeigu ne savo galią ir rūstybę parodyti. Paleis žaibus, lieps išsikraustyti iš to slėnio, o kas per tiek metų padaryta, viską pelenu paleis. Viską: ir pasėlius, kurie taip smagiai iš žemės kalasi, ir ožkų bei avių bandas, ir trobas, ir daugybę kitų dalykų, iš prakaityto gimusių.

— Ir vis per ją! Per tą... — jau balsu sušuko ir nuo darbo sugrūbusius pirštus sulieido į ilgus, seniai laiko ir vargų išbaltintus, plaukus. Dievas tuo tarpu buvo jau visiškai arti priejės ir viską girdėjo.

— Adomai, mesk iš galvos negeras mintis ir iš širdies piktus jausmus. Tavo Ieva aš ne tik džiaugiuos, bet ir didžiuojuosi. Ji taip labai rūpinasi tavo ir tavo vaikų sveikata ir patogumais, kad labai dažnai net save pačią pamiršta. Sakau tau, kad po tavęs nebus kito vyro, kuris turėtų tokią nuostabią moterį.

Tik po tų Dievo žodžių Adomas susigriebė, kad pirmą pirmiausiai jam reikėjo savo Viešpatį pasveikinti, ir jau puolė veidu į ką tik suartą dirvą, bet Viešpats sulaukė jį savo stipria ranka ir labai paprastai toliau šnekėjo:

— Atėjau, Adomai, jūsų aplankyti. Norėjau pažūrėti, kaip įsikūrėt, ar visi sveiki. Gal pavadėtum mane ligi savo trobos?

Adomas žengtelėjo žingsnį į namų pusę ir kaip įkaltas sustojo.

— Bet, Viešpatie, — ėmė kalbėti, — kad mes visiškai nepasiruošę sutikti tokį svečią. Net netikėjome, kad Tu kada nors panorėtum į mūsų gyvenimą pažvelgti. Dabar ir namie vargu ar ką rastume. Visi išsikirstę po darbus. Net ir Ieva greičiau

Vladas Šlaitas

UKMERGIŠKĖJE VĖJŲ GATVĖJE

Mažoji gatvėlė jurginai augo.

Raudonieji

ir škaistūs rudens jurginai.

Juos tikriausiai

seniai nusinešė jau laikas,

tačiau jie

dar ir dabar vis tebežydi mano džiaugsmui.

NAUJAS GYVENIMAS

Kai tiktai atverčiau septintą perskyrimą,

tuoj giminių,

artimųjų,

bičiulių

ir atsitiktinai sutiktų pažįstamųjų šaichius labai

sumazėjo.

Buvusiųjų veidų vietoje liko tiktai kryželiai.

Tai kapinynų kryželiai.

Savo maldose kasdieną visus juos prisimenu.

O kol kas pasunkėjusiais žingsniais einu po šviesia

atminimų,

vilties

ir gražesnio gyvenimo vėliava.

O, mano meile!

Jeigu nieko nebūtų,

tai aš niekad tavęs neminėčiau savo eilėraščiuose.

Saulė teka ir saulė leidžiasi,

ir kasdien

vėl iš naujo prasideda naujas, gražesnis gyvenimas.

advokatas Antanas Juknevičius kondensuotai nušviečia Lietuvos padėtį po I-o pasaulinio karo, kovas dėl nepriklausomybės, lenkų klasišką Vilniaus užgrobia, lietuvių ir lietuvių naikinimą lenkų pavergtame krašte ir pagaliau 1938 m. lenkų valdžios pasirošimus galutinai užmaugti bet kokią lietuvišką judėjimą Vilniaus krašte, kurį tik visiems žinomi politiniai įvykiai sutrukdė. Įžangos duomenys pagrįsti bibliografija ir paties advokato A. Juknevičiaus patyrimu (jis yra gynęs Vilniaus teismuose apie 1000 lenkų valdžios lietuviams iškeltų politinių bylų). Taip pat yra vertingi, ypač svetintautiams, atsiminimų vertėjo Šarūno Daukšos pasiiskinimai.

Petras Česnulis, buvęs paprasto lietuviško kaimo berniukas, kurio tėviškė nuo nepriklausomos Lietuvos teskyrė Merkio upę, atsiminimų formoje vaizdingai aprašo, kaip jis, atlikdamas lenkų kariuomenėje privalomą karinę tarnybą, po vienerių atostogų tėviškėje, buvo lenkų valdžios apkaltintas šnipinėjimu Lietuvos naudai.

Atsiminimuose įvykiai seka įvykius su vis didėjančia įtampa — fizinės ir moralinės kancijos, tarymų ir kalnimo žiaurumai, teismas, siurprios scenos iš kalėjimų, iki pat baissiausio ir sunkiausio Lenkijos kalėjimo Karpato kalnųose, vadinamo Šv. Kryžiaus kalėjimu (kurį kaliniai vadina: „Amen-duobė“, nes beveik nebuvo vilties iš jo gyvam išeiti). Ir ne vieną lietuvių, ne vieną kaimyną atsiminimų autoriui sutiko tame Golgotos kelyje.

Visų kancijų atpasakojimai perplinti jautriais tėviškės prisiminimais, nostalgija, artimųjų ilgėsiu, lietuviams daromos didelės skriaudos pajautimu ir atstauti karštos tėvynės meilės gijomis. Česnulio atsiminimai skaitomi su įdomumu nuo pirmo iki paskutinio puslapio, ir baigiasi po ilgios odisejos leisyvio kalinio grįžimo namo, Lenkijai žlugus.

Knygos gale pridėtas kai kurių kalintų, kankintų, nužudytų lietuvių sąrašas su trumpom informacijom ir mažas Lietuvos žemėlapis. Be to: yra autoriaus ir keletas kitų nuotraukų bei 1939 m. Lenkijos valstybės kontūrai su pažymėtu atsiminimų autoriaus — kalinio maršruto. Knygos viršelis prasmingai iliustruotas dailininko T. Valiaus.

siai bus kur išėjusi! Kažin ar turėjo laiko nors kiek apsisvarinti. Ar Tu atleisi, jeigu rasi ką ne taip, kaip turėtų būti, ir jeigu ne visus spėsiu sušaukti namo?

— Na, gerai, Adomai, Gerai. Suprantu tavo rūpestį. Kai pareisi namo, pasakyk visiems, kad aš ateisiu rytoj.

Tai pasakęs nusiuko ir nuėjo per laukus, per ežerą, paskum ėmė lipti į viršų, lyg būtų priejės didelį statų kalną. Adomas negalėjo atitraukti akių, kol jis dingo už balto debesio. Net ir jam dingus, ilgai dar negalėjo suvokti, kas iš tikrųjų atsitiko. Susivokė tik po geros valandos, ir, net jaučius pamiršęs išjungti, nuskubėjo į namus pranešti naujienos.

Namie jau rado sujudimą. Jie irgi matė, kad lauke Adomas su kažin kuo kalbėjo, matė ir kaip anas nuėjo, matė ir kaip už debesio pasislėpė. Visi buvo sujudę, o Adomas vis dar nesumetė, ar dėl viso to džiaugtis, ar nusiminti. Ateiti Dievas tai ateis, bet ką pasakys išeidamas. Pagaliau pasisaukė Ievą į kamara ir pasakė:

— Rytą mūsų aplankyti ateis Viešpats Dievas. Kaip mes jį priimsime?

Dar viską persakė, ką Viešpats jam kalbėjo, ir ką jis Viešpačiui aiškino. Ieva klausė, žiūrėjo į vyrą ir į save. Vyro nuo saulės ir vėjų patamsėjęs kūnas žybciojo po seno drabužio skyles, jos irgi taip pat, bet dėl to ji nesijaudino. Juodu jauni Dievo akivaizdoje pliki vaikščiojo, tai ko bijoti seniems, bet vaikai. Kaip juos parodyti plikius ar pusplikius. Ypač po to, kai Jis pats Adomui pasakė, kad joks kitas vyras net ligi pasaulio galo geresnės žmonos neturės. Visus užgulė didelis rūpestis, didesnis, negutas, kurį šiandien kelia klebono, vyskupo ar net paties prezidento apsilankymas. Reikėjo viską apvalyti, apkuopti, apžiūrėti ir nors šiek tiek apvalyti ir aptvarkyti bent vaikų drabužius. Kai viską sužiūrėjo, drabužių užteko tik labai mažai daliai vaikų.

Tada Ievai šovė labai gera mintis. Dar Dievo pro debesis nebuvo matyti, ji visus nuogalius suvarė į kamara. Kurie tenai ne-

“Dalia” — skaidraus liūdesio romanas

Vacys Kavaliūnas, *Dalia*. Romanas. Cleveland: Viltis, 1983. Aplanas Vlados Stancikaitės-Abraitienės. 236 psl. Kietais viršeliais. Kaina — 7 dol. Gaunama pas platintojus ir “Drauge.”

Vacys Kavaliūnas, aktyvus išeivijos rašytojas ir pedagogas, yra paskelbęs periodikoje apie dvidešimt novelių ir daugiau kaip šimtą įvairių straipsnių; spaudai paruošęs dvi istorines, apžvalgines knygas: apie Tumo-Vaižganto gimnaziją Vokietijoje, kurios jis buvo direktorium, ir Čiurlionio ansamblio monografiją *Gimtosios žemės giesmės*; yra išleisęs keturis romanus, kurių du premijuoti “Draugo” romanų konkursuose (*Kalnų giesmės* ir *Aidai ir šėšeliai*).

Pastaroji V. Kavaliūno knyga, išleista siem “Vilties” draugijos Cleveland, Ohio, skoningai apipavidalinta (ir beveik be korektūros klaidų, kas šiuo metu reta); tai moterišku vardu romanas *Dalia*.

Vacj Kavaliūną drįstame pavadinti lyrišku romanistu, nes jo knygoje daug romantizmo, egzistencinio ir atgamčio liūdesio, poetinio gamtos aprašymo, pagrindinių veikėjų vidaus trapumo, dažnai neatsilaikančio prieš realų gyvenimą.

Pastarųjų trijų romanų — *Kalnų giesmės* (1963 m.), *Aidai ir šėšeliai* (1972 m.), *Dalia* — fabulos turi nemažai bendro: tai nelaimingos meilės istorijos. Nėra tenai ryškių išorinių kliūčių ar tragedijų, o tiktai — ištisi liūdesio šuliniai. Žmonių saulėlydiniai likimai dažnai rišami su Lietuvos valstybės liūdnu likimu po nacių ir ypač po komunistų invazijų.

Kas mėgstą skaityti literatūros kūrinius, à la Chateaubriand, Anatole France, Goethes *Jaunojo Wertherio kancijos*, Hamsuno *Viktorija*, tie su malonumu pasiskaitys ir Vacio Kavaliūno naują romaną *Dalia*. Tai jauno, išsilavinusio Romo begalinis liūdesys, kai jis netikėtai, paslaptimis aplinkybėmis, netenka mylimos — Dalias, kuri, būdama labai jautri, dėl šeiminių įsipareigojimų (tėvams), nors Romą labai mylėdama, staiga įstoja į vienuolyną užsienį, ten susgera ir jau miršta. Iš tikro, romano turinio beveik negalima atpasakoti, neprasilenkiant su autoriaus literatūrinio stiliaus.

In the Shadow of the White Eagle vertingai papildo labai negausią mūsų tautos martirologiją anglų kalboje.

Vacys Kavaliūnas

ratūriniu tikslu. O tas tikslas, atrodo, labai subtilus ir neaiškus. Tai žmogaus likimo, kurį, autoriaus nuomone, kiekvienas jautrenis asmuo nujaučia, palaipsniui atsikleidimas. Žmogaus likimo šaknis yra jau šeimoje (motinos liūdname žvilgsny — jo veidrodys), jau pačios ankstyvos jaunystės žingsniuose ir viso gyvenimo darbų aiduose. V. Kavaliūnas gražiai ir nuosekliai aprašo tokį likimą ir iš jo spindintį liūdesį. Tokį liūdesį, kuriuo dažnas skaitytojas gal ir netiki, arba stebisi, kodėl knygos herojus su juo nekovoja ir jo nenugali; bet traukia jį sekti, knygą skaityti, kaip traukia (ir miela) žiūrėti į giedrą

NAUJI LEIDINIAI

• *Neo-Lithuania 1922-1932*. Perspausdintas L.S.T. Korp. Neo-Lithuania leidinys, Kaunas, 1932. Redakcinė leidinio komisija: Stp. Povilavičius, Petras Ulianasas, Vincas Vileišis. Išleido Chicagoje L.S.T. Korp. Neo-Lithuania Vyriausioji valdyba: Antanas Juodvalkis, Švitris Gotceitas, Vida Jonušienė, Valentina Mažeikienė, Rimas Gulbinas, 1983, „Aušros“ metai. 130 psl. Kaina — 20 dol. Knyga gaunama šiuo adresu: 6620 S. Rockwell, Chicago, IL 60629.

Lietuvių Studentų Tautininkų korporacija Neo-Lithuania pirmąjį veiklos dešimtmetį paminėjo leidiniu *Neo-Lithuania 1922-1932*, išleistu 1932 m. Kaune. Šio leidinio vos kelios knygos pasiekė Vakarų pasaulį, o Lietuvos komunistinė okupacija nutraukė korporacijos veiklą krašte. Korp. Neo-Lithuania valdyba, norėdama priminti korporacijos veiklą

saulėlydį. V. Kavaliūno knygoje i pabaigą tas liūdesys lyg ir aiškiai pragiedrėja, kai su varpų aidais knygos herojų dingteli krikščioniška mintis: žmonės ir mirę gyvena.

Autorius yra eruditas. Studijavęs lietuvių ir prancūzų literatūrą, dirbęs pedagoginį darbą gimnazijoje ir universitete; yra plačiai apsiskaitęs ir gilių mastyimų žmogus.

Romano *Dalia* ir kitų jo knygų stilius — išdailintas, sklandus ir poetiškas. Cituoju:

“Būk, Romai, laimingas. Bet tai tik žodžiai. Kas gi kada buvo laimingas? Žmogaus dalia-kentėti. Manau, kad ir Dievas, jei jis myli žmogų, kencia drauge su juo.

Paskutinis mano pašrašas: kai kalbėsi su mano seseria, neklausk kur aš. Taip, manau, bus geriau ir tau, ir man. Nesakau: lengviau. Dabar, Romai, kiekvienas mano žingsnis begaliniai sunkus.

Via negaliu pabaigti. Sustoju rašiusi ir matau — atsikleidžia takas. Laimės takas, kurio mes esame. O Romai, koks jis trumpas! Koks trumpas! — tilytų viename šviesos suspindėjime lašelių rasos, nukritusios ant neužmirštos žiedo.” (*Dalia*, p. 95).

Manau, kad ši trumpa citata charakteringa ir Dalias stiprybei jos trapume, ir nelaimingos meilės istorijai, ir autoriaus kalbos poetiškumui.

A.R.

Lietuvos universitete, žengiant atsikūrusios Lietuvos keliu, perspausdino šią knygą. Joje atsikleidžia Korp. Neo-Lithuania kūrmos istorija, su garbės narių apybraižom (dr. Jono Basanavičiaus, dr. Petro Vileišio, Jono Jablonskio — Rygiškių Jono, Jono Mačiūlio-Mairono, Antano Smetonos, Juozo Tumo-Vaižganto, B. K. Balučio) ir pirmojo dešimtmečio veiklos aprašymais. Čia svarbi medžiaga apie lietuvių studentų korporacijų kūrimosi laikotarpį laisvosios Lietuvos universitete Kaune.

Kartojant šį leidinį, buvo atskleista autorių tikrosios pavardės, kurios anuo metu nebuvo skelbtos. Straipsnio „Seniau ir dabar“ autorius yra Antanas Smetona, tuometinis Lietuvos valstybės prezidentas. Korporacijos dešimties metų darbų apžvalgą parašė Edvardas Zabarauskas, buvęs Korp. Neo-Lithuania valdybos narys. (Nukelta į 4 psl.)

savo visagala ranka paliesdamas. Adomui nuo to darėsi labai nesmagu, ir kai Dievas išėjo į kiemą, jis nedrąsiai paklausė:

— Viešpatie, tie, kuriuos dabar palaiminai, turbūt po mirties eis tiesiai pas Tave į dangų?

— Dievas nežymiai šypstelėjo.

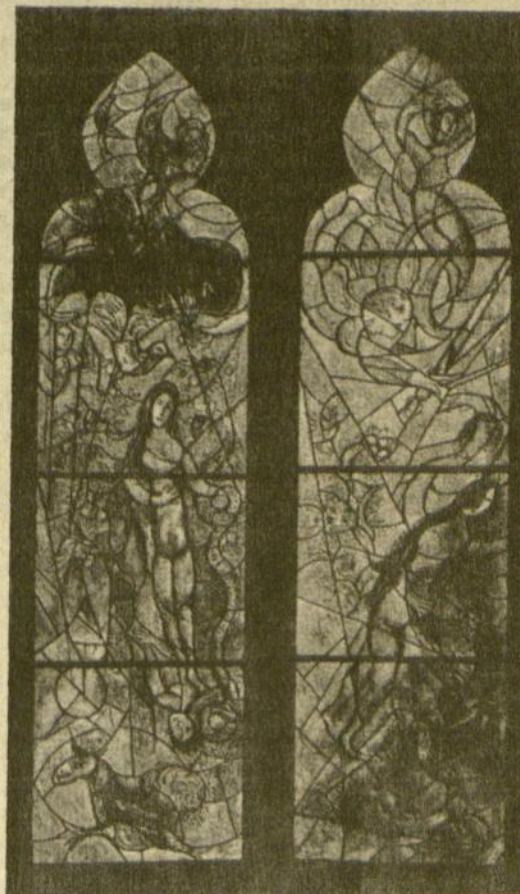
— Ko kuris bus nusipelnęs, — pasakė ir tuoj pridūrė: — Aš juos laiminu tik šiam gyvenimui, bet anie, kuriuos tavo Ieva uždarė kamaroje ir sukišo už krosnies, anie tai tikrai ateis pas mane, ir aš juos tada palaiminsiu amžiams.

Dievas išėjo, o jo palaimintiems Adomo vaikams ėmė nepaprastai sėkti. Jie greitai įsigijo dideles bandas, jų pasėliai iš dirvų virto, jų vaikai ir vaikų vaikai tapo ponais ir karaliais. Nuogaliai, tie nepalaimintieji, ir jų palikuonys tarnavo palaimintiems ir nežinojo, kad jų laukia Viešpaties palaiminimas amžiams amžiniams.

Adomas matė savo sūnų ir dukteris gyvenimą, ne kartą dėl jų didelį rūpestį graužė, bet, kai palaidojo Ievą, kai pats juto, kad Viešpaties pirštą jau moja savin ir jį patį, dar atsisėdo po tuo pačiu medžiu, po kuriuo aną pirmą vakarą sėdėjo Ieva, o kitą rytą po tuo pačiu medžiu dainuodama pynėsi plaukus, persvarstė savo gyvenimą. Svarstė, svarstė, atsiminė, ką aną sykį Dievas jam apie Ievą sakė, stipriai atsiminė ir suežėjusį dabar jau storulį medžio kamieną ir ėmė ramiai šypsotis ir savo nuostaus baltumo barzdą. Šypsosio, nes pamatė smagią teisybę Viešpaties žodžiuose. Juk vargu ar kada atsiras vyras, kuris galėtų rasti tokią nustabią žmoną, kokia buvo jo Ieva. Ieva apgaudinėjo tik Viešpatį Dievą, o jos dukterys ir dukraitės ir Dievą ir savo vyrus.

Nuo tos minties Adomo šypsenys dar labiau pagyvėjo, ir jeigu tuo metu kas nors būtų buvęs arti, būtų išgirdęs paskutinius jo žodžius:

— Viešpatie, aš tikrai buvau labiausiai palaimintas.

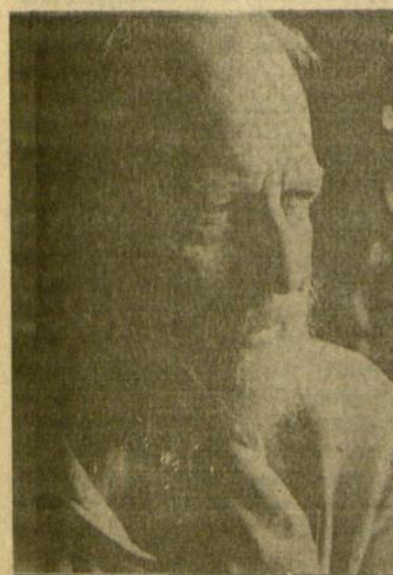

Marc Chagall. Vitražai Metz katedroje. Kairėje: Ieva ir žaltys, dešinėje: Adomas ir Ieva išvaromi iš Rojaus.

Nobelio literatūros premija— William Golding

William Gerald Golding — anglas romanistas, šiais metais gavęs Nobelio premiją už literatūrą. Dauguma skaitytojų jį bus įeidėję kaip romano *Lord of the Flies* autorių — tai knyga, kurią beveik kiekvienam studentui pirmaisiais metais anglų literatūros kurse yra tekę skaityti. Golding gimė 1911 m. rugsėjo mėn. 19 d. Cornwall krašto miestelyje St. Columb Minor. Oxforde studijavo Brasenose College (savo A.B. iš Oxfordo gavo 1935 m.). Studijas baigęs, dirbo labdaros įstaigoje didmiesčio neturtingųjų kvartale. Vėliau mokytojo Bishop Wordsworth's School, Salisbury — dėstė anglų kalbą ir filosofiją. Mokytojo darbu dirbo nuo 1939 iki 1961 m. su pertrauka Antrojo pasaulinio karo metu — tarnavo karališkajame britų laivynė, o karui besibaigiant, vadovavo raketų laivui.

Literatūroje jis debiutavo 1934 m. eilėraščių rinkiniu. Pokario metais bandė rašyti romanus, kurie, anot jo paties, buvę visai panašūs į kitus tuomet rašomus. Tokių jis baigė rašyti tris (nė vienas iš jų nebuvo atspausdintas). Tada nutarė rašyti savo paties patenkinimui — ir išdava buvo *Lord of the Flies* (1954),

Rašytojas William Golding

skaitytojų ir kritikų iškart labai gerai įvertintas. Romanas gambiai vaizduoja ir svarsto blogio prasiveržimą žmonių tarpe: karo metu, sudužus lėktuvui, į negyvenamą salą patenka būrelis vaikų, kurie, stengdamiesi išlikti, gan sumaniai sukuria savo pačių visuomeninę santvarką, tik šioji išvirsta klaikyne, ir vaikai tampa vieni kitų aukomis. Netramdomas blogio siautėjimas saloje skaitytojui kelia siaubą, nes, be abejoj, vaikų „visuomenė“ vaizduojama kaip paradigma visuotinam žmonijos elgesiui, kada jam nėra varžtų. Kaip moralistas su kalvinistišku atspalviu, Golding blogį supranta, kaip dalį žmogaus prigimties ir neišvengiamą jokios politinės ar visuomeninės sistemos. Iš kitos pusės, Golding taip pat teigia ir žmogaus galią gerinti ir kilnumui. Tad ši priešingybė, nesibaigiantis konfliktas tarp šviesos ir tamsos jėgų kiekvienoje asmenybėje, yra veik visų Golding romanų tematinis centras. Nors vėliau nuomonės dėl *Lord of the Flies* nėra skirtingos (pvz. ar rašytojo „smogiškosios taktikos“ skaitytojų priblokšti estetiniai ir pasaulėvūriniai pateisintina?), o tolesni rašytojo romanai jau mažiau entuziazmo beišaukė, žymusis anglų kritikas Frank Kermode yra įsitikinęs, kad Golding yra pats svarbiausias romanistas, šiandien rašantis anglų kalba.

Po šio pirmojo romano greitai išėjo *The Inheritors* (1955) — parašytas Neandertalio žmogaus požiriu, atremiantis H. G. Wells pagraisėjusią *Outline of History*; *Pincher Martin* (1956) — kuriame mirties akimirkoje protagonistas įsisąmonina nuodėmę; vaidinamas *The Brass Butterfly* (1958); vėl romanai *Free Fall* (1960) — žmonių puolimo, išvartymo iš Rojaus mito atkūrimas dabartinės visuomenės kontekste; *The Spire* (1964) — vaizduojantis žmogaus kūrybinio polėkio ir puikybės tinklą, į kurį įsisuka viduramžių katedrų statybos meistras ir vienuolyno viršininkas; *The Pyramid* (1967) — skirtingas rašytojo posūkis, nes čia veikia atpažįstami, nors ir ekscentriški mūsiškosios visuomenės žmonės, ir Darknes Visi-

ble (1979) — kuriame vėl narpliojama blogio paslaptis: per Londono bombardavimą stebuklingai išlikęs, smarkiai apdegęs vaikas auga, sužalotas, nepripildamas nei mokykloje, nei vėliau visuomenėje, ir blaškosi, ieškodamas išsigelbėjimo, kol jo likimas persipina su dviejų kitų jaunų pasimetėlių ir atveda į galutinį gaisrą. Vėliausias ir vėl labai skirtingas romanas yra *Rites of Passage* (1980) — 19 šimtmečio iš Anglijos į pietinį žemės pusrutulį senų laivų plaukia jaunas valdžios pareigūnas. Jis veda kelionės užrašus, skirtus savo globėjui, anglų didikui, gabiai reikorduodamas kelionės įvykius, staigmenas, ir apibūdindamas visus bendrakeleivius, bet skaitytojas anksčiau įžvelgia tiesą apie visą kelionę ir kitų veikėjų slėpinius nėgu pasakotojas.

Golding labai gabus romano technikoje — kiekvienai naujai temai jis sugeba išrasti ir atitinkamą naują formą, pasirinkti išradingas pasakojimo priemones, nors yra labai pamėgęs staigų pasakojimo požiūrį kaitaliojimą, kai jau artėjama prie pabaigos. Bet nors techniniai jo romanai labai skiriasi vienas nuo kito, juos visus riša Golding būdingas susirūpinimas moralės pagrindais. Visi jie yra sukurti, jo paties žodžiais apie save, „nepajėgiai religingo žmogaus“. Pats Golding sakosi, kad jo požiūris į žmogiškąjį likimą ir į psichologiją yra artimesnės antikiniams graikams, negu mūsų laikams. Jo mėgiamiausi rašytojai — Euripidas, Sofoklis, Herodotas, Homeras. Jam labai savas Aeschilo tragiškas žmogaus gyvenimo supratimas, kadangi nėra jokių lengvų atsakymų labiausiai kankinantiems klausimams. Rašytojo esminė paskirtis, Golding įsitikinimu, yra padėti žmonėms „suprasti savo pačių žmogiškumą“. Asmuo turėtų būti pakankamai laisvas nuo visuomenės, teigia Golding, kad galėtų ją matyti ir iš lauko. Rašytojas taip pat turėtų ugdyti nelankstumą akivaizdoje visuotinai priimtų įsitikinimų — politinių, religinių, moralinių. Pačiam Golding atrodė, kad žmonės apgailestina nepažįsta savo pačių prigimties. Todėl, sako jis, „aš stengiuos pateikti savo paties pažiūrą, tikėdamas, kad jos šiek tiek panašios į tiesą. Aš visiškai pasinėręs į žmogiškąją dilemą, tik ji, man atrodo, yra kur kas daugiau pagrindinė, negu mokesčių ir astronomijos susipainiojimas“.

Golding labai rimta pažiūra ir romano žanrą ir galimybes — kad romanas turi reikšti, kad jis turi galėti skaitytoją paveikti — labai būdinga šių laikų rašytojams, arba bent kritikams. Bet tai turbūt iš dalies paaiškina, kodėl jam atiteko šiemetinė Nobelio literatūros premija — jo kūryba sugeba paliesti siaubo gyslą dvidešimtojo amžiaus žmogui, kuris šiaip ar taip yra įsitikinęs, kad blogis šis amžius visus ankstesnius amžius yra nurūgęs. Tuo tarpu Golding vargiai ar šia pažiūra dalintųsi — jo įsitikinimu, šiuolaikinis gyvenimas tėra žmogiškosios padėties žemėje atspindys, kokia ji visais laikais yra buvusi ir išlieka nesikeičianti.

NAUJI LEIDINIAI

(Atkelta iš 3 psl.)

Lithuania pirmininkas, 1940 metais okupantų nužudytas. Leidinys bus įdomus ne vien neo lithuanams, bet visiems, kuriems Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpis slepia neįsibūstantį žavesį ir vis verčia apie jį mąstyti — jį čia trumpai sutinkame ir ano meto rašyboje, ir nuotraukose, net ir leidinio tipografijoje. Tautinio „žydėjimo epochos“ (p. 129) lūkestis, kuriuos puoselėjo ne vien tuometiniai korporacijos nariai, bet ir daug kitų lietuvių, tegul ir skirtingai, tebėra gyvi ir dabar — juos tik tenka transformuoti pagal dabartines mūsų sąlygas ir žiūrėti, kaip ir tada į ateitį.

J. Krapauskienė iš Lietuvos Foto Archyvo metinės fotografijų parodos, vyksiančios 1983 m. spalio mėn. 21-30 dienomis Ciurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

NAUJI LEIDINIAI

• *Lituanus*, vol. 29, no. 3 (Fall, 1983). Kartą per tris mėnesius išeinantis mokslų ir menų žurnalas anglų kalba, skirtas kelti ir nagrinėti klausimus, susijusius su Pabaltijo, ypač Lietuvos, kraštais ir tautomis. Redakcija: Mykolas Drunga, Antanas Klimas, Tomas Remeikis, Jonas Zdanys. Administracija: Jonas Kučėnas. Redakcijos ir administracijos adresas: Lituanus, 6621 S. Troy, Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata bibliotekoms ir įstaigoms — 15 dol., asmeniui — 10 dol.

• Straipsniai: Rimvydas Šilbajoris, „Toward a Chair of Lithuanian Studies“; William Urban, „The Origin of the Livonian War, 1558“; Joseph W. Duffy, „A Lithuanian Grandmother: the Triumph of Spirit over Circumstance“; Ilse Lehiste ir Rimvydo Šilbajorio viešas pokalbis „Marie“.

Under's Poetry: Some Problems of Translation“; William R. Schmalstieg „An Etymology of the Word, to Fear“ in Indic, Baltic and Slavic“ (pastarasis įdomiai išvedantis žodžio „bijoti“ kilmę iš žodžio „būti“).

Rima Čerkeliūnienė rašo apie dail. Reginos Matuzonytės-Ingelevičienės (1905-1980) kūrybą; numeris taipgi iliustruotas dail. Ingelevičienės tapybos darbų pavyzdžiais. Perspausdinama *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos* ištrauka, išreiškianti nusivylimą, kad nebuvo pakelta į kardinolus lietuvis. Iš knygų recenzuojama naujausias *Lietuvių anglų kalbų žodynas*, redaguotas B. Piesarsko ir B. Svecėviciaus, išleistas 1979 m. Vilniuje, recenzento Douglas Hago gausiais pavyzdžiais pade-monstruojamas, kaip nevykęs žinių šaltinis lietuviams, norintiems mokytis angliškai. Jo išvada: „If

one had any doubts about the need for at least one native speaker of each language to be involved in the production of a good dictionary of this kind, this work would eliminate them. An English-speaking editor or proofreader could have corrected the great majority of this dictionary's many flaws“. Tegali ma gal čia užsiminti apie bereikalingai ironišką šio darbo nesėkmę — jos būtų buvę išvengta, jei iševija, kurioje netrūkstą tobulai angliškai mokančių lietuvių mokslininkų, galėjusių mielai patalkinti, nebūtų dirbtinai atitverta nuo savo tautiečių Lietuvoje. Antanas Klimas apžvelgia ir vertina švedo istoriko Sven Ek-dahl *Die Schlacht bei Tannenberg 1410*. William Volkovich Valkavičius supažindina su dr. Jono Balio sudarytu vadovu *Lithuanian Periodicals in American Libraries*.

Dail. Dagio darbų paroda Toronte

Dail. Dagys (g. 1905) yra išgyvenęs ne tik ilgą amžių, bet ir nuėjęs ne trumpą menininko — skulptoriaus kelią. Baigęs Meno mokyklą Kaune 1932 metais, netrukus pradėjo dalyvauti meno parodose Lietuvoje. O 1939 metais Lietuvos dailininkų sąjunga surengė jo individualinę darbų parodą.

Karo ir išeivijos laikais maždaug dešimtmetį jis beveik nesireiškė meno srity. Gyvendamas pokario stovyklose jis nukrypo į žodinę kūrybą, ir vėliau išspausdino net tris savo raštų rinkinius.

Atvykęs į Kanadą vėl savo kūrybines jėgas paskyrė skulp-

tūrai. Nuo 1954 metų atsidėjo vien tik menui; dirbo daugiausia skulptuodamas medį. Retkarčiais modelioavo vašką bronzos vaizdams. Kartais bandė marmurą ir polisterį. Yra padaręs keletą statulų bažnyčioms. Dauguma jo darbų yra pasklidę po įvairių asmenų rinkinius, nes žmonės mėgsta figūras, įkūnytas medyje. Siame krašte su kitais dailininkais dalyvavo daugelyje parodų. Turėjo net keletą individualinių parodų Toronte, po vieną Chicagoje, Clevelande ir Hamiltone. 1967 metais išleido savo skulptūros darbų nuotraukų knygą. Jis minimas *Who's Who* leidiniuose JAV ir Anglijoje. Vėliausiu laiku keletas jaunų

žmonių tvarko medžiagą apie jo kūrybą būsimajai jo darbų monografijai.

Dail. Dagys, sveikatai sušlubavus, šiuo metu yra per silpnas naujas parodas ruošti. Todėl šių metų spalio mėnesio 29-30 dienomis skautai ruošia jo skulptūrų parodą Prisikėlimo parapijos parodų salėje Toronte, Kanadoje. Parodos rengėjų prašomas, padarė skautijos įkūrėjo Baden Powell reljefą. Dail. Dagio kūryba pasižymi erdvumu ir išraiškiais šviesos ir šešelio kontrastais. Vaizdavimo objektus jis renkasi iš stiprių žmogiškų pergyvenimų ir jausmų gausybės — pvz. meilės, maldos, mąstymo, ilgesio, nevilties, susitaikymo.

Dagys Pask dūda, kol gali! (medis).

Dagys Būkime kartu (medis).

Dagys Atsiėsk Šventąją Dvasią (medis).

Dagys Galvojant (medis).

Dagys Mama, paimk mane (medis).

• *Aidai*, nr. 4 (1983). Kultūros žurnalas, leidžiamas kas du mėnesiai Tėvų pranciškonų, 361 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207. Redakcija: dr. Leonardas Andriekus, OFM, kun. dr. Kęstutis Trimakas, Vytautas Volertas. Pagalba dailei — Viktoras Vizgirda. Administruoja T. Benvenutas Ramanauskas, OFM. Metinė prenumerata — 15 dol., atskiras numeris — 2.50 dol.

Numeryje Vytautas Volertas vertina Antrąsias Pasaulio Lietuvių dienas kaip išeivijos atsparumo ir visuomenės brandumo įrodymą; psichologas dr. Algis Norvilas rašo dvikalbiškumo klausimu: „Kaip pasirenkama vartoti vieną kalbą vietoj kitos“; Jurgis Jankus prisimena a.a. kun. Stasį Ylą. Kūrybai skirtuose puslapiuose spausdinama Kazio Bradūno eilėraščių iš ciklo „Priešai prie Genezės“, „Priešai prie Šv. Jono“ ir „Priešai prie Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ bei Aušros Sluckaitės—Jurašienės pjesė „Didysis dykviets žaidimas“, parašyta vengrų rašytojo Ferenc Monaro knygos *Palo gatvės berniūkščiai* motyvais, su A. Landsbergio įvadu.

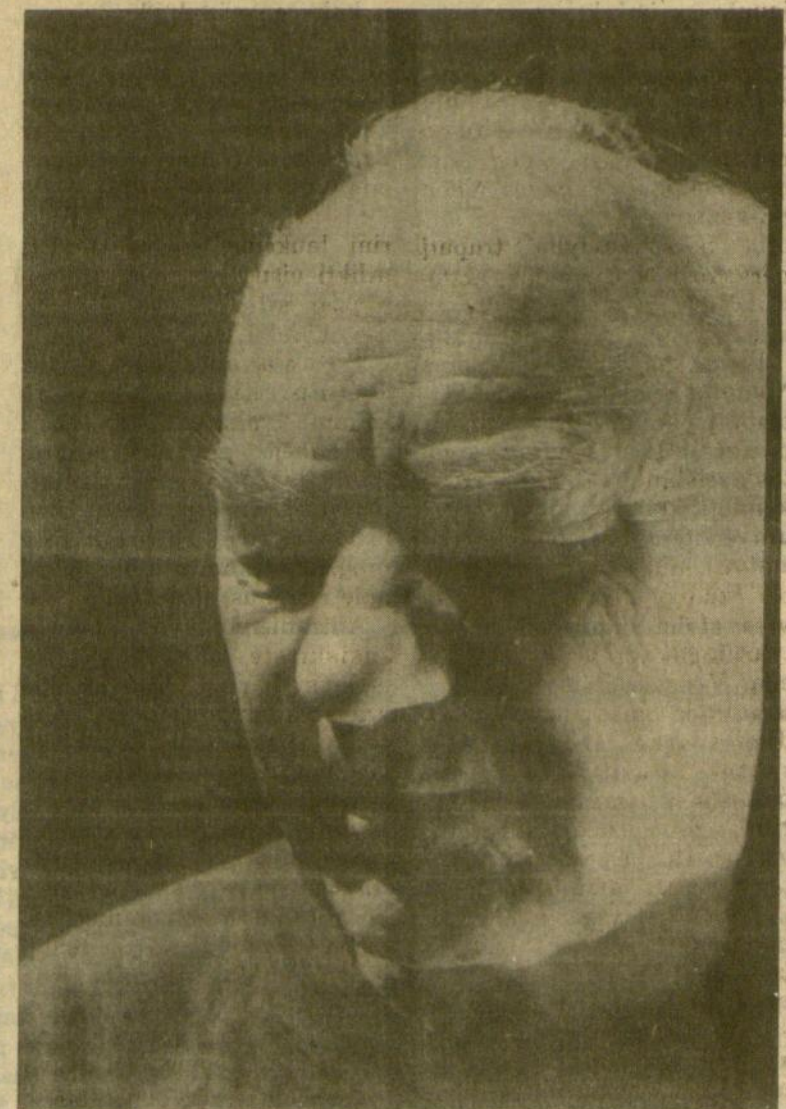
Skryvių „Iš minties ir gyvenimo“ kun. Augustinas Rubikas diskutuoja šv. Mišių prasmę ryšium su jos aiškinimu prel. Lado Tulabos naujajame šventojų Rašto vertime; kun. Juozas Prunskis apžvelgia II PLD Chicagoje; Aleksandra Kašubienė ir Rima Čerkeliūnienė aptaria dail. Reginos Ingelevičienės kūrybą pomirtinės parodos 1983 m. gegužės mėn. 7-8 dienomis New Yorke progai; A. Vaičiulaitis supažindina su žinių šaltiniais apie Mairo-

nį tarptautinėse enciklopedijose ir literatūros leksikonuose.

Recenzuojamos knygos: Jurgio Jankaus *Papartio žiedas* (Vytautas Dyvas), Liūnės Sutemos *Vendeta* (R. Šilbajoris), Adolfo Markelio *Nebaigtoji simfonija* (V. Kulbokas), keturi romanai iš Rytų Europos (J. Liepinis). Numeris iliustruotas Reginos Matuzonytės-Ingelevičienės aliejinės tapybos darbų nuotraukomis.

• *Akiračiai*, nr. 8 (1983) rugsėjis. Mėnesinis laikraštis, leidžiamas Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, IL 60629. Redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Zemelis. Spaudos grafika — A. Kurausko. Metinė prenumerata — 8 dol., atskiras numeris — 1 dol.

Numeryje paliečiamas opus JAV Specialių kvotų įstaigos keliamų bylų kai kuriems lietuviams klausimas; spausdinama R. Misiūno (kartu su Rein Taagepera) šiais metais išleistos knygos *The Baltic States: Years of Dependence 1940-1980* vienos dalies santrauka — „Pabaltijo respublikos pokario metais“; Violetos Kelertienės aptarimas Rimvydo Šilbajorio knygos *Žodžiai ir prasmė: literatūra šiandien Lietuvoje*; pasikalbėjimas su muziku Aleksandru Kučūnu apie šios vasaros Dainų šventę; Rimvydo Šilbajorio recenzija Albino Bernoto poezijos rinkinio *Vėžės* (Vilnius, 1981); Liūto Mockūno sugretinimas Vinco Krėvės ir James Joyce — nuo abiejų rašytojų gimimo pernai sukako šimtas metų; tęsiamas pokalbis su dr. V. Daugirdaite-Sruogiene apie moterį lietuvių visuomenėje.

Dail. Dagys 1982 metais.